

สรุปรายงาน การจัดเวทีเสวนา เรื่อง “ส่องอนาคตตลาดทุเรียนส่งออกไทย”

ดำเนินการโดย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ร่วมกับสถาบันคลังสมองของชาติ

เมื่อวันศุกร์ที่ 7 มิถุนายน 2562 เวลา 13:00 – 16:30 น.

ณ ห้องประชุมแคนนา 1 โรงแรมรามารการ์เด็นส์ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

ข้อประเด็นสู่เวทีการสัมมนา

ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ ปัจจุบันมีการขยายการปลูกไปยังตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย อเมริกาใต้ และในแอฟริกา (Suhana Safari et al., 2018) ข้อมูลจาก DGMR (Durian Global Market Report) (2018) ระบุว่าปริมาณอุปทานผลผลิตทุเรียนของโลกในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวน 1.6 ล้านตัน อุปสงค์การบริโภคทุเรียนมีใกล้เคียงกับอุปทาน โดยมีอุปสงค์การบริโภคทุเรียนในตลาดการค้าระหว่างประเทศ ประมาณร้อยละ 30 ของปริมาณอุปสงค์รวม หรือประมาณ 0.44 ล้านตันในปี พ.ศ. 2559 อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของบริโภคทุเรียนในประเทศจีน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้ส่งผลต่อการนำเข้าทุเรียนของประเทศจีนเพิ่มมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัวจากการนำเข้า 0.106 ล้านตันเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2548-2550 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 0.336 ล้านตันเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2557-2559 ส่งผลต่อตลาดการค้าและการส่งออกไปยังประเทศจีน พร้อมกับการยกระดับราคาทุเรียนในตลาดส่งออกให้ปรับตัวสูงขึ้นและรวมถึงการส่งผ่านราคาไปยังระดับสวน สร้างความตื่นตัวให้กับเกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่และขยายการผลิตทุเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การปรับตัวของราคาทุเรียนที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งในระดับสวนและตลาดส่งออกในช่วงเวลาที่ผ่านมา ด้านหนึ่งเห็นว่าได้สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของการผลิตภายในประเทศที่เป็นแหล่งผลิตหลัก (ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์) และแหล่งผลิตใหม่อย่างเช่น ในประเทศกัมพูชา เวียดนาม และพม่า ซึ่งอุปทานที่ขยายตัวนี้ยังไม่น่าวิตกนัก เพราะมีตลาดนำเข้าจากจีนรองรับอุปทานส่วนเกินที่เพิ่มขึ้น อีกทั้ง การบริโภคทุเรียนต่อหัวของประชากรจีน (per capita durian consumption) ยังอยู่ในระดับต่ำ มีอัตราการขยายตัวได้อีกถึงร้อยละ 13 ต่อปี (DGMR, 2018) อีกทั้ง การเพิ่มขึ้นของประชากรชั้นกลางในจีนจะก่อให้เกิดการขยายตัวในการบริโภคทุเรียนและส่งผลต่อการขยายตัวของการนำเข้าเพิ่มสูงขึ้นจากปริมาณที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเช่นกัน กล่าวคือ ตลาดการค้าทุเรียนระหว่างประเทศสามารถรองรับกับการขยายตัวจากอุปทานที่มีเพิ่มขึ้น การผลิตทุเรียนจึงน่าจะเป็นไม่ผลความหวังใหม่ที่ชะงักระดับรายได้และสร้างความมั่งคั่งให้กับภาคการเกษตร ดังจะเห็นได้ว่าประเทศมาเลเซียมีการกำหนดแผนงานส่งเสริมให้ทุเรียนเป็นแหล่งความมั่งคั่งของภาคการเกษตรในทศวรรษข้างหน้า (Suhana Safari et al., 2018)

ในอีกด้านหนึ่ง มีความเห็นว่าการขยายพื้นที่เพาะปลูกไปพร้อมๆ กับอุปทานผลผลิตทุเรียนที่เพิ่มขึ้นอาจจะสร้างปัญหาให้กับเกษตรกรในอนาคต เนื่องจากปัจจุบันตลาดนำเข้าทุเรียนรายใหญ่หรือประมาณเกือบร้อยละ 80 ผูกติดอยู่กับตลาดการบริโภคทุเรียนของจีนเพียงประเทศเดียว ซึ่งพฤติกรรมและความชื่นชอบสินค้าทุเรียนขึ้นอยู่กับคุณลักษณะจำเพาะ ทั้งกลิ่น สี รสชาติความอร่อย และเป็นที่ยอมรับ ก็จะส่งผลต่อการขยายตัวของความต้องการบริโภค

ตามมา นอกจากนี้ กฎระเบียบเกี่ยวกับมาตรฐานของสินค้าทุเรียนและความปลอดภัยในห่วงโซ่การผลิตของประเทศ ผู้นำเข้าจะเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคที่สำคัญต่อประเทศผู้ผลิต ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของเกษตรกรในประเทศผู้ผลิต และรวมถึงมาตรการการจัดการของภาครัฐที่จะสนับสนุนให้เกิดกระบวนการผลิตที่ดี (Good Agricultural Practice) ผลิตสินค้าได้มาตรฐานความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น การขยายตัวของแหล่งผลิตและ อุทยานผลผลิตทุเรียนจะสร้างความเสี่ยงกับเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ยังขาดทักษะการจัดการธุรกิจ ฟาร์ม เพื่อให้ก้าวทันกับตลาดและมาตรการกักตักทางการค้าที่เป็นพลวัต นอกจากนี้ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงใน อุปสงค์การบริโภคทุเรียนไปในทิศทางที่ชะลอตัวลงอันเนื่องจากปัจจัยที่ไม่คาดคิดมาก่อน ย่อมจะส่งผลกระทบต่อ การปรับตัวของราคาทุเรียนทั้งในระดับตลาดส่งออกและระดับสวน อันจะส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตทุเรียนใน ประเทศนั้นๆ ตามมา

ดังที่กล่าวข้างต้น แม้ว่าที่ผ่านมาทุเรียนได้ก้าวขึ้นมาเป็นไม้ผลส่งออกลำดับหนึ่งของไทย แต่การบริหาร จัดการเกี่ยวกับตลาดส่งออกทุเรียนของไทยยังขาดข้อมูลและแนวทางมาตรการเพื่อสร้างการขับเคลื่อนเชิงรุกใน การขยายโอกาสทางการค้า และรวมถึงการจัดการความเสี่ยงกับข้อปัญหาต่างๆ ที่พึงจะเกิดขึ้นในอนาคตอันเนื่อง จากความเป็นพลวัตของตลาดการค้า อาทิ ในปัจจุบันเริ่มมีคู่แข่งสำคัญทั้งด้านพันธุ์จากมาเลเซีย กอปรในปัจจุบันประเทศ จีนได้อนุญาตให้มาเลเซียสามารถส่งออกทุเรียนสดเข้าประเทศได้ จึงกล่าวได้ว่า ประเทศผู้นำเข้าหลักอย่างจีนมีช่อง ทางการนำเข้าได้หลากหลายขึ้น อีกทั้ง พบว่ามาตรการเชิงนโยบายที่ได้กำหนดขึ้นโดยภาครัฐทั้งในอดีตและที่กำลัง ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน มีการแก้ปัญหาที่ยังขาดการวิเคราะห์บนฐานของข้อเท็จจริง ส่งผลให้เกิดช่องว่างของ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการตลาดส่งออกทุเรียนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต อาจนำมาซึ่งการเสียโอกาสของ ประเทศ และในหลายกรณีนำมาซึ่งข้อปัญหาทั้งในระดับมหภาคและในระดับเกษตรกร

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)¹ ร่วมกับสถาบันคลังสมองของชาติ ได้ร่วมจัดเวทีเสวนาเรื่อง “ส่องอนาคตตลาดทุเรียนส่งออกไทย” ในครั้งนี้ เพื่อเป็นเวทีสำหรับภาคีหุ้นส่วนในโซ่ อุปทานการผลิต การค้า และการส่งออกทุเรียนไทยได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักวิชาการอาวุโส เพื่อให้ข้อคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะถึงสถานการณ์ในอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอเชิง นโยบายให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ช่วยพัฒนาตลาดส่งออกทุเรียนของไทย ตลอดจนมาตรการเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ตลาดทุเรียนไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในโซ่อุปทานผลไม้ทุเรียนไทยสู่ความยั่งยืน
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคีหุ้นส่วนในห่วงโซ่อุปทานทุเรียนส่งออกไทย
4. เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยด้านการผลิตและการตลาดทุเรียนเพื่อการส่งออกของไทย
5. เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนประกอบการจัดทำและกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมของประเทศ

¹ เป็นหน่วยงานที่จัดทำและกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศให้มีเอกภาพและ เป็นระบบ ตลอดจนมีหน้าที่จัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานในระบบวิทยาศาสตร์ ตามประกาศราชกิจจานุเบกษาเรื่อง “พระราชบัญญัติสถานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒” เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2562

ผู้เข้าร่วมประชุม

มีผู้สนใจเข้าร่วมประชุมจำนวน 94 ท่าน ประกอบด้วย เกษตรกร ผู้ประกอบการในโซ่อุปทานส่งออกทุเรียน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ และนักสื่อสารมวลชน

ลักษณะการจัดประชุม

หลังจากกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมงานเสวนาและเปิดงานโดย ท่านผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร สกสว. **รศ.ดร.ธงชัย สุวรรณสิขินน์**

ในช่วงแรก จะเป็นการร่วมเสวนาและให้มุมมองในประเด็น “ส่องอนาคตตลาดทุเรียนไทย” โดย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่าน อันได้แก่ **ดร.วรชาติ ดุลยเสถียร** ผู้เชี่ยวชาญการจัดการโซ่อุปทานด้านเกษตร CLMV **คุณ.อรรถัย เอื้อตระกูล** อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านระบบนำเข้าส่งออกสินค้าเกษตรและปัจจัยการผลิต กรมวิชาการเกษตร **รศ.ดร.อัทธ์ พิศาลวานิช** ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาค้าระหว่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และ **คุณเปรม ณ สงขลา** บรรณาธิการบริหาร นิตยสารเคหการเกษตร ดำเนินรายการโดย **รศ.สมพร อิศวิลานนท์** นักวิชาการอาวุโสและผู้ประสานงาน

ในช่วงที่สอง จะเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ตลาดทุเรียนไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคตและแนวทางจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในโซ่อุปทานผลไม้ทุเรียนไทยสู่ความยั่งยืน ดำเนินรายการโดย **รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ** ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ

สรุปและปิดงานเสวนา โดย ท่านผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร สกสว.

สรุปประเด็นสำคัญจากเวทีเสวนา

ตลาดส่งออกทุเรียนหลักของประเทศไทยที่สำคัญ คือ ประเทศจีน ซึ่งโอกาสการขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคยังมีมากกว่าอุปทานการผลิต แต่ทั้งนี้ประเทศผู้ผลิตทุเรียนอื่นๆ อาทิ มาเลเซีย เริ่มขยายตลาดโดยลงทุนทำประชาสัมพันธน์ สร้างภาพลักษณ์ให้กับ ทุเรียน มูซานคิง (Mu Sang King) พร้อมกันนี้ รัฐบาลมาเลเซียได้มีนโยบายและแผนที่ชัดเจน ที่จะสนับสนุนการผลิต การสร้างมาตรฐาน และการตลาด ผ่านการดำเนินงานของ The Federal Agricultural Marketing Authority หรือ FAMA

ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ ระบบการจัดการส่งสินค้า หรือ โลจิสติกส์ เป็นข้อจำกัดในการส่งออกของไทย เพราะการขนส่งทางบกจะต้องอาศัยการขนส่งผ่านพรมแดนประเทศลาว ก่อนส่งต่อไปยังตลาดในประเทศจีน และแม้ทุเรียนหอมทองที่ผลิตในเวียดนามจะมีคุณภาพสู้ทุเรียนหอมทองของไทยไม่ได้ แต่เวียดนามมีข้อได้เปรียบทางด้านท่าเรือ ที่สามารถขนส่งสินค้าไปยังจีนได้โดยตรงและประหยัดเวลากว่า รวมถึงการมีพรมแดนที่ติดกับประเทศจีน ส่งผลให้มีความได้เปรียบในการทำ Cross border trade นอกจากนี้ จีนได้เข้ามาลงทุนปลูกทุเรียน ในกัมพูชาและเมียร์มาร์ ซึ่งเชื่อว่าจะเพิ่มอุปทานในตลาดส่วนหนึ่งได้ในอนาคต ดังนั้น ความร่วมมือและการเจรจาการค้าในอาเซียน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐบาลไทยจะต้องคำนึงถึง อีกทั้ง กฎระเบียบและกติกายของไทยเอง ยังเป็นข้อจำกัดใหญ่ในการขยายช่องทางการตลาดการส่งออกทุเรียนของไทย

สินค้าทุเรียน สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ สินค้าที่ผลิตเป็นปริมาณมาก (Mass product) และสินค้าที่มีความจำเพาะ (Niche product) มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าได้ แต่การรักษาคุณภาพยังเป็นสิ่งสำคัญของทั้งสองกลุ่มสินค้านี้ โดยเฉพาะการดูแลรักษาคุณภาพในระดับต้นน้ำ เป็นสิ่งสำคัญมากที่สุด หากไทยไม่สามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ มีการปลอมปนและการตัดทุเรียนอ่อน ซึ่งถึงแม้ไทยจะผลิตทุเรียนได้ ปริมาณตามความต้องการของตลาด แต่จะไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ นอกจากนี้ การรวมกลุ่มของเกษตรกรสร้างความเข้มแข็งในระดับพื้นที่เพื่อควบคุมคุณภาพมาตรฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญ

นอกจากนี้ กฎและมาตรฐานการค้าของจีนมีการพัฒนาต่อเนื่องตลอดเวลา เช่น พิธีสารและระเบียบว่าด้วยการตรวจสอบการนำเข้า (AOSIQ) กฎหมายเกี่ยวกับ E-commerce ที่จีนได้นำมาใช้กำกับดูแลการขายทุเรียน online รวมถึงการพัฒนาสู่ระบบ Single window เพื่ออำนวยความสะดวกทางด้านศุลกากร การตรวจสอบคุณภาพ และ “การตรวจสอบย้อนกลับ” อย่างเป็นระบบ ได้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับคุณภาพ มาตรฐานและความปลอดภัยของสินค้าทุเรียน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคและป้องกันการปนเปื้อนของโรคแมลงที่มากับผลไม้เข้ามาแพร่ระบาดภายในประเทศ ซึ่งผู้ผลิต ผู้ค้าและผู้ส่งออก รวมถึงหน่วยงานภาครัฐของไทยต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับความเป็นพลวัตและสถานการณ์

ปัจจุบัน จีนเริ่มมีการสนับสนุนนโยบายการทำเกษตรสีเขียว (Green agriculture) ดังนั้น การสนับสนุนการผลิตทุเรียนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม น่าจะช่วยสนับสนุนการส่งออกไปยังตลาดประเทศจีน โดยเฉพาะการผลิตทุเรียนของเกษตรกรในพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์

ทางด้านวิชาการ ประเทศไทยแม้จะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโรคแมลงที่สร้างความเสี่ยงและความเสียหายในการผลิตทุเรียนไว้ในระดับหนึ่งก็ตาม แต่ปัญหาเกี่ยวกับความเสี่ยงเนื่องจากปรากฏการณ์ภาวะโลกร้อน ความแห้งแล้ง และภัยธรรมชาติ ยังมีจำกัด นอกจากนี้ประเทศไทยยังขาดแผนยุทธศาสตร์ในการสร้างความเข้มแข็งทั้งด้านการผลิตและการค้าให้กับสินค้าทุเรียน ทั้งในรูปทุเรียนสด ทุเรียนแช่แข็ง และรวมถึงผลิตภัณฑ์แปรรูปจากทุเรียนยังขาดความชัดเจนในแผนงาน การพัฒนางานวิจัยที่จะสร้างนวัตกรรมยังมีอยู่น้อย

แม้ปัจจุบัน ประเทศไทยจะเป็นผู้ส่งออกทุเรียนเป็นลำดับหนึ่งของโลกแต่พบว่ายังขาดการจัดทำฐานข้อมูล ปริมาณการผลิตและความต้องการทุเรียน หรือ **Balance sheet** ทั้งของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อทราบถึง สถานะของประเทศไทยเองและสถานะของประเทศคู่แข่ง รวมถึงใช้ประกอบการวางแผนการผลิตและการตลาดในอนาคต อีกทั้ง งานวิจัยด้าน Value chain ของทุเรียนไทย ยังมีข้อความรู้จำกัด ในเวทีได้มีการนำเสนอให้มีการจัดตั้ง มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาทุเรียนไทย เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการพัฒนางานวิจัยในด้านการผลิต การตลาด และการสร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งร่วมกันในภาคี หรือหากเป็นไปได้ควรให้มีการจัดตั้ง **กองทุนพัฒนาอุตสาหกรรมทุเรียนไทย** โดยให้ทุกภาคส่วนในโซ่อุปทานได้เข้ามามีบทบาท ควรให้ภาคีผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ใช้ประโยชน์ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโจทย์วิจัย จะสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์และสร้างผลกระทบในการ ลงทุนวิจัยได้ในอนาคต

การสร้าง “ภาพในอนาคตของทุเรียนไทย” ควรจะเป็นอย่างไรมีทิศทางแบบไหน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควร จะต้องพิจารณาแล้วร่วมมือกันวางแผนดำเนินการ เพื่อให้ภาพดังกล่าวเด่นชัดและสามารถเกิดขึ้นได้จริง

สรุปโดย สำนักประสานงาน “งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย”
สถาบันคลังสมองของชาติ วันที่ 18 มิถุนายน 2562